

WILLI A. BOELCKE: Die deutsche Wirtschaft 1930–1945. Interna des Reichswirtschaftsministeriums. Düsseldorf, Droste Verlag, 1983. 389 s. DM 49.80.

Boelcke har med den foreliggende bog fremlagt en i mange henseender nyttig analyse af den tyske økonomi i årene 1930 til 1945. I centrum står det økonomiske opsving – det Boelcke kalder det første tyske »økonomiske mirakel« – efter at nazisterne var kommet til magten 1933, og økonomiens gradvise omlægning til krigsøkonomi fra ca. 1936/37. Bogen er dog i lige så høj en grad en analyse af økonomiministeriet og dets embedsmænd – således som det også fremgår af titlen. I fokus står derfor de personer – fra Hugenberg til Funk – der som økonomiministre i al fald på papiret, og for nogles vedkommende også reelt, havde ansvaret for den økonomiske politik i nazitiden. Forf. har megen sympati for Hj. Schacht (økonomiminister 1934–37), der får æren for at have overvundet den økonomiske krise i Tyskland; også fordi det i vid udstrækning lykkedes Schacht at holde økonomien fri af nazificeringen. Med Görings varetagelse af posten fra 1937 indledtes nazificeringen og skiftet i den økonomiske politik: politiske, ikke længere økonomiske, dvs. omkostningsbestemte, overvejelser kom til at bestemme den økonomiske prioritering.

Det er en grundig og saglig, måske lidt kedelig fremstilling, Boelcke har lavet. Den er baseret på et omfattende skriftligt kildemateriale samt interviews med godt 100 tidligere medarbejdere i økonomiministeriet. I andre henseender er den dog noget begrænset, fordi de mange oplysninger om ministeriet og dets politik, dvs. om sagkundskaben, ikke bruges mere systematisk i forhold til den igangværende diskussion om det nazistiske Tysklands magtforhold. Interessant er påvisningen af, at mange af embedsmændene – langt de fleste var ikke nazister – fortsatte deres karriere i Forbundsrepublikken, og at nogle sågar nåede helt til tops.

Karl Christian Lammers

HANS SODE-MADSEN: Ungdom uden Arbejde. Ungdomsforanstaltninger i Danmark 1933–1950. Studier og kilder 1, Rigsarkivet. Kbh., G.E.C. Gad, 1985. 241 s. Ill. 183 kr.

Det var i begyndelsen af 1930'erne, at politikerne og planlæggerne for første gang identificerede et særligt *ungdoms*-arbejdsløshedsproblem i Danmark. I 1938 kom den første samlede beskæftigelseslovgivning, efter hvilken staten nu fik mulighed for at tage initiativer. De første statsungdomslejre blev oprettet. De unge opfattede skov- og trillebør-lejrene på den jyske hede som deportation. Deres modstand forsøgte man at bryde ved at gøre deltagelsen obligatorisk for alle med en vis ledighed. Vægring medførte bortfald af arbejdsløshedsunderstøttelse og socialhjælp. Under besættelsen oprettedes en række nye lejre, men da der især p.g.a. den omfattende værnemagerproduktion efterhånden opnåedes en helt ekstraordinært god beskæftigelsessituation, kom de til at stå halvtomme. Planlæggernes forudsigelser om en fredskrise med massearbejdsløshed holdt ikke stik. Alligevel opretholdtes lejrene – med loven af 1947 – som en art arbejdstekniske skoler for unge arbejdsmænd, ialt nogle få hundrede om året. Men da var deres

væsentligste funktion efterhånden blevet at sikre beskæftigelsen for et antal lærere, ungdomsledere og administratorer.

Hans Sode-Madsen beskriver i *Ungdom uden arbejde* beskæftigelseslovgivningen – herunder den omdiskuterede Beskæftigelsescentral – som et eksempel på embedsmændenes voksende indflydelse i de politiske beslutningsprocesser. Blandt de involverede politikere etablerede der sig hurtigt konsensus om det centrale: at unge ledige skulle væk fra gaderne og sættes under opdragelse gennem arbejde, helst i sunde, landlege omgivelser. Forbilledet var den tyske Reichsarbeitsdienst – ikke kun for den nazistisk prægede Carsten Raft, men også f.eks. for Julius Bomholt.

Der er mange interessante aspekter af problemstillingen, der sobert, minutiøst og med et velgørende stænk af harme på de ramte unges vegne beskrives af forfatteren: et socialhistorisk (de unge arbejdsløses kår), et mentalitetshistorisk (dokumentation af en bestemt i reaktionær forstand civilisationskritisk og industrifjendtlig holdning til byen, kroppen og arbejdet, som gik på tværs af politiske skel), og et administrationshistorisk. Forfatteren berører alle tre, men den absolutte hovedvægt, som også strukturerer fremstillingens opbygning, ligger på administrationshistorien. Den samfundsmæssige baggrund for de politiske og centraladministrationelle beslutninger beskrives også, men her er der ikke taget fuldt hensyn til den nyeste forskning. Hvad besættelsestiden angår, udpeger Sode-Madsen frykten for tysk tvangsudskrivning af dansk arbejdskraft til Tyskland som en væsentlig forklaringsvariabel i dansk beskæftigelsespolitik. Opfattelsen af tvangsudskrivning som »tyskernes yndlingstanke« stammer fra Erik Scavenius' udtalelser til Den parlamentariske Kommission og er senere reproduceret af Jørgen Hæstrup og Sigurd Jensen, dog for så vidt angår besættelsens senere fase. Sode-Madsen skærper imidlertid disses udsagn og udstrækker dem til at gælde hele besættelsestiden. Det sker uden at diskutere forholdet til den hidtidige litteratur, og uden at forfatteren har fundet belæg i det omfangsrige materiale i Arbejds- og Socialministeriernes arkiver. Anmelderen anser tvangsudskrivningstruslen for en myte og har argumenteret herfor i et seminariepapir, K. Mathiasen & Th. Stræde: Danske fremmedarbejdere i Hitlers Tyskland, RUC 1980) og SFAH 1981, 40 s.

At synsvinklen er Christiansborg og omegns, har generet Sode-Madsen. Han har derfor indsamlet interviews med tidligere ungdomslejrdeleger, men – synes han – med ringe resultat. Spørgsmålet *hvorfor* er interessant i disse oral-history-tider og kunne med fordel have været diskuteret. Seks korte erindringer findes i et appendiks. Derimod er de mange, som dengang unddrog sig »tvangsdeportationen«, ikke repræsenteret.

Som et stykke administrationshistorie, der forsøger at pege ud over disciplinens snævre rammer til samfundsmæssige og ideologiske prægninger er Sode-Madsens fremstilling ganske vellykket. Den demonstrerer anvendeligheden af centraladministrationens arkiver som kilder til socialhistorien. Med sin detaljerede beskrivelse af 30'ernes og 40'ernes arbejdsløsheds- og beskæftigelseslovgivning er bogen nyttig for alle, der beskæftiger sig med denne periodes historie.

Therkel Stræde